

Ahmet Yiğit, XVI. Yüzyıl Menteşe Livası Vakıfları (338 Numaralı Mufassal Evkâf Defteri H. 970/M. 1562), Barış Platin Kitabevi, Ankara 2009, 333 sayfa, ISBN: 978-9944-137-37-9.

Son yıllarda Defter-i Hakanî olarak da isimlendirilen tahrir defterlerinden yararlanılarak, gerek araştırma gerekse tıpkıbasım halinde, yapılan birçok çalışmanın bulunduğu herkesçe bilinmektedir. Genel manada, XV. ve XVI. yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nin sosyal, ekonomik ve demografik yapısına ilişkin önemli bilgileri ihtiva eden bu defterler oldukça meşakkatli bir çalışma neticesinde kullanıcıların istifadesine sunulmaktadır. Bu kayıtlar arasında "Evkaf Defterleri" müstesna bir yere sahiptir. Bu vakıf defterlerinden özellikle Tavâif-i Mülûk olarak adlandırılan beylikler dönemine ait kısıtlı bilgileri tamamlayıcı mahiyette çok önemli ipuçlarını elde etmek mümkün olmaktadır.

Batı Anadolu'nun Türkleşmesine büyük katkıları olan mühim beyliklerden biri de kuşkusuz Menteşeoğulları Beyliği'dir. Beylik, Osmanlı hâkimiyetine girdikten sonra, Menteşe Livası olarak devletin idari sistemi içerisindeki yerini almıştır. XVI. yüzyılda bu bölgeye ait bir icmal, iki mufassal vakıf defteri arasında Kanuni Sultan Süleyman dönemine ait olan 338 numaralı "Defter-i Evkâf-ı Liva-i Menteşe" Yrd. Doç. Dr. Ahmet Yiğit tarafından yeni harflere çevrilerek tıpkıbasımıyla birlikte yayımlanmıştır.

Eser, önsöz, kısaltmalar ve tabloların bir listesi ile başladıktan sonra bir "Giriş Yerine" ile devam etmektedir. Müteakiben Menteşe Livası'na bağlı olan, defterde kayıtlı, on kazâya ait her türlü vakıf kayıtları hakkında bilgi verilmiştir. Yazar, Menteşe bölgesine dair yapılan çalışmaların yetersizliği, Osmanlı Devleti'nde vakıfların rolü ve önemi ile bölgeye ait vakıf defterleri hakkında kısa bir bilgi verdikten sonra bu tür bir yayını yapmasının amaçlarını açıklayarak kitabının önsözünü (V-VI) bitirmiştir.

Konunun daha iyi anlaşılması amacıyla hazırlanan XLIV adet tablonun listesi verildikten sonra kitabın Giriş kısmına (s. 1-9) geçilmiştir. Yazar, çok fazla detaya inmeden, Anadolu'daki Türk fetihleri ve Menteşe bölgesinin XIII. yüzyılın son çeyreğinde tamamen Türk hâkimiyetine girmesini anlattıktan sonra Menteşe Beyliği'nin II. Murad döneminde Osmanlı egemenliği altına alınması ile siyasi tarih kısmını bitirmiştir. Dördüncü sayfadan itibaren bir tablo ile birlikte "Menteşe Bölgesine Ait Tapu Tahrir Defterleri" alt başlığı ile adı geçen defterler hakkında bilgiler verilmiştir. Devamında ise XVI. yüzyıla ait olan Menteşe vakıf defterleri hakkında katalog bilgileri verilerek yayımlanan defterin tanıtımı yapılmıştır. Yine 1530 yılına ait muhasebe-icmal defteri ve 1562 ile 1583 yıllarına ait defterler mukayeseli olarak kısaca incelenmiştir. "1530 Yılı Muhasebe-i İcmâl Defterinde Menteşe Vakıfları" alt başlığını taşıyan

kısımda da deftere kaydedilen kazâlarda yer alan vakıflar ile bunların gelirleri ve livanın toplam hasılatı özetlenmiştir.

Vakıflara ayrılan 9-109. sayfalar arasında, 1562 yılına ait defter esas alınmak suretiyle, diğer defterlerdeki bilgiler de kullanılarak sırasıyla Balat, Mazon, Peçin, Bozöyük, Çine, Muğla, Tavas, Köyceğiz, Pınaz ve Mekri kazâlarında bulunan imaret, medrese, cami, mescit, zaviye, darü'l- huffâz vb. vakıflarla birlikte evladlık ve para vakıfları tablolar eşliğinde incelenmiştir. Balat ve Muğla şehirlerine dair kısa siyasi tarihleriyle ilgili bilgiler yanında kaza merkezleri ve vakıf köylerine ait nüfus da genel olarak ele alınmıştır.

Yazar, eserin (s. 111-113) Sonuç kısmında Menteşe bölgesinde, Türk hakimiyetine girdiği XIII. yüzyılın sonlarından itibaren, Türk imarının başlaması gerektiğini vurgulamaktadır. Yine mevcut vakıf kayıtlarında II. Mehmed ve II. Bâyezid devirlerine ilişkin atıflar bulunmasına rağmen bu defterlerin varlığından yoksun olduğumuz ifade edilmektedir. Buraya kadar yazılan ve elde edilen bilgiler ışığında yazar kazâların toplamında gelirleri vakıflara ayrılan 34 köy, 5 cemaat, 1251 dükkan, 4 çeltik arki ve 59 değirmenin varlığını tespit etmiştir. Bütün vakıf gelirlerinin oranları göz önünde tutularak kazâlar arasında yüzdelerle dilimler ile bir kıyaslama yapılmıştır. Buna göre livada Peçin % 28, Balat % 20, Mekri % 13.6, Muğla % 11.6 ve Çine % 10 oranında vakıf gelirine sahipti. Pınaz ve Köyceğiz'de vakıf miktarı oldukça az miktarda iken İsravalos'da hiç vakfa rastlanmamıştır. Bununla birlikte, sancakta vakıflara gelir sağlayan kalemler hakkında genel değerlendirmelere yer verilmiştir. Ayrıca vakıf köylerin buğday, arpa, mısır ve pirinç gibi tarımsal ürünlerin ziraatının yoğun biçimde yapıldığı tespit edilmiştir. Yazarda, Menteşe Bey dönemine kadar geriye uzanan bu vakıfların birçoğuna Osmanlı Devleti döneminde yeterli önemin verilmediği kanaati hasıl olmuştur.

Eserin bundan sonraki kısmını ise “Transkripsiyon” (s. 115-233) bölümü oluşturmaktadır. Bu bölümde çalışmaya konu olan defterin yeni harflere aktarılmış metni bulunmaktadır. Çalışmada kullanılan bibliyografyanın (s. 235-39) verilmesinden sonra araştırmacılara yardımcı olması amacıyla bir de indeks hazırlanmıştır. Kitabın son kısmında defterin tıpkıbasımı yer almaktadır.

Yazarın büyük titizlik ve emek isteyen bu eserinin, bölgenin XVI. yüzyıldaki sosyo-ekonomik, kültürel ve siyasi yapısına katkı yapacağı şüphesizdir. Yayında görülen bir kısım imla ve gramer hataları, yazarın da dediği gibi, kendisine ait olsa da okumadaki akıcılığı aksatmaktadır. Bunun yanında, Menteşe bölgesine dair bu yayından önce çıkan ve eserin bibliyografyasına dahil edilmeyen bazı tez, kitap ve makaleleri de burada zikretmenin faydalı olacağı inancındayız:

Mübahat S. Kütükoğlu, XVI. Asırda Tavas Kazasının Sosyal ve İktisâdi Yapısı, İstanbul 2002;

Mikail Acıpınar, XVI. Yüzyılda Balat Kazâsı (Tahrir Defterlerine Göre), E.Ü. Sos. Bil. Ens., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2005;

Behset Karaca, “1522-1532 Tarihlerinde Menteşe Bölgesi Yörükleri”, Fırat Üni. Sosyal Bilimler Dergisi, C. 18, Sayı 2, Elazığ 2008, s. 403-441;

Remzi Duran, “Ortaçağ Türk Mimarisinin Önemli Bir Eseri: Eski Çine-Ahmed Gazi Câmii”, Selçuk Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S. 10, Konya 2003, s. 493-506;

Turan Gökçe, “Müstakil Bir İdari Birim Olarak Bodrum İlçesinin Öncüsü: XVI. Yüzyılda Sıravolos Kazâsı”, 1522-2007 Osmanlılardan Günümüze Her Yönüyle Bodrum Sempozyum Bildirileri 24-26 Ekim 2007, Haz. Ahmet Özgiray-M. Akif Erdođru, Bodrum 2008, s. 239-276.

Mikail ACIPINAR *

---

* Arş. Gör., Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Bornova-İZMİR.

